

Suriyeli sığınmacıların ilaca erişimi

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Tokaç

1963 yılında Ordu, Ünye'de doğdu. 1979'da Ünye Lisesi'nden, 1985'te İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 2000 yılında İÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 2002-2003 tarihleri arasında İstanbul 112 Ambulans Komuta Merkezi Başhekimliği, 2003-2009'da Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğünde Genel Müdür Yardımcılığı ve Genel Müdürlüğü ile 2009-2013 arasında İstanbul Başakşehir Devlet Hastanesi Başhekimliği görevlerinde bulundu. Dr. Tokaç halen İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Başkanı ve Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulama Araştırma Merkezi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

İsa Taktak

1977 yılında Afyon Bolvadin'de doğdu. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun oldu (2002). Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi yüksek lisansının ardından sağlık memurluğu yaptı, İstanbul 112'de çalıştı. 2004-2010 yıllarında Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü, Daire Başkanı ve Özel Kalem Müdürü olarak görev yaptı. 2010 yılından bu yana Başakşehir Devlet Hastanesinde Hastane Müdürü olarak çalışmaktadır.

Tunus'ta 26 yaşındaki Muhammed Buazizî isimli seyyar satıcının, güvenlik güçlerinin kendisine uyguladığı kötü muameleyi protesto etmek amacıyla belediye binası önünde güpegündüz kendisini yakması üzerine sokaklara dökülen Tunuslu gençlerin öfkesi bir isyan halini aldı ve çıkan olaylar, 23 yıldır ülkeyi yöneten diktatör Zeynel Abidin Bin Ali'nin ülkeden kaçması ile sonuçlandı. Çok geçmeden Tunuslu gençlerin sesleri sadece kendi ülkeleri içinde değil, benzer özellikler gösteren komşu ülkelerde de duyuldu ve çok sayıda taraftar buldu. İsyen dalga dalga yayılmaya başladı. Arap Baharı olarak ifade edilen bu halk ayaklanmaları sonucunda Tunus'ta olduğu gibi Mısır, Libya ve Yemen'de de çok kısa bir zamanda mevcut yönetimler değişmiş; Bahreyn, Ürdün, Cezayir, Fas, Lübnan, Suudi Arabistan, Moritanya, Umman, Irak ve İran'da bir takım ekonomik ve siyasal reformlar gerçekleştirilmiştir. Suriye'de ise 15 Mart 2011 tarihinde Dera'da başlayan yönetim karşıtı gösteriler, Beşşar Esad yönetiminin sert müdahaleleri ve

muhafiflerin güçlü askeri direnişi nedeniyle zamanla iç savaşa dönüşmüştür. İç karışıklıklar başlamadan önce 23 milyon civarında bir nüfusa sahip olan Suriye'de oluşan çatışma ortamı nedeniyle bugün yaklaşık 12 milyonu aşkın Suriyeli evini terk etmek zorunda kalmış, çoğu kadın ve çocuklardan oluşan 7,2 milyona yakın Suriyeli ise ülkelerini terk etmek zorunda kalarak kurtuluşu komşu ülkelere sığınmakta bulunmaktadır.

29 Nisan 2011 tarihinde Suriye'den kaçarak Hatay'ın Yayladağı ilçesinden Türkiye'ye giriş yapan ve 252 kişiden oluşan ilk kafileden bu yana, ülkemize gelen sığınmacılar kayıt altına alınarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından oluşturulan barınma merkezlerine yerleştirilmiş, AFAD'ın tabiriyle "misafir" edilmişlerdir. Bu tarihten sonra da Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı politikası" çerçevesinde giriş yapan hiçbir Suriyeli geri gönderilmemiştir. Mart 2012 tarihinde AFAD koordinasyonunda, "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve

Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" hazırlanmıştır. Ekim 2014'de ise Suriyeli sığınmacılara "Geçici Koruma Statüsü" vermiştir. Halen Suriyeli sığınmacıların 260 binden fazlası AFAD'ın 10 ilde (Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adiyaman, Adana, Malatya) kurduğu ve yönettiği 26 barınma merkezinde (çadır kent ya da konteyner kent) yaşamaktadır.

Kamplardaki güvenlik sorunu, barınma koşullarının yetersizliği gibi bahaneleri öne süren sığınmacıların bir kısmı kamplar dışında kendi imkânlarıyla tuttukları derme çatma evlerde yaşamaya başlamışlardır. Dalga dalga gelen ve sayıları 3 milyona yaklaşan Suriyeli sığınmacıların önemli bir bölümü Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, İstanbul, Adana, Mersin, Bursa, İzmir gibi büyükşehirlerimiz başta olmak üzere tüm illerimize yayılmışlar ve başarabilen küçük bir azınlık kendi işlerini kurmuşlarsa da, önemli bir kısmı geçici tarım işçiliği gibi güvencesiz işlerde ya da kayıt dışı olarak düşük

Ücretlerle istihdam edilerek hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar (Grafik 1).

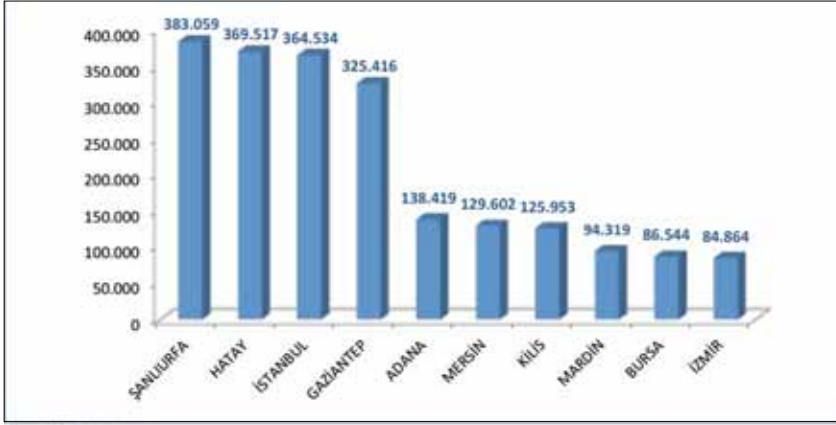
Sağlık Hizmetleri ve İlaça Erişim

Kamplarda kalan Suriyeli sığınmacılar, hem sağlıklı barınma imkânı elde etmekte hem de sağlıklı bir yaşam için gerekli olan su, gıda ve beslenme yardımlarından sistematik olarak faydalanabilmekteyken kamplar dışında kendi imkânları ile yaşamlarını idame ettirmeye çalışan sığınmacılar ise bu yardımlardan yeterince istifade edememeleri dolayısıyla önemli sorunlar yaşamışlardır ki bunların en önemlisi sağlık sorunlarıdır. Başlarda kamplarda kalınmasını teşvik için sadece kamplardaki sığınmacılara sağlık hizmetleri ücretsiz olarak verilirken kamp dışında yaşayan sığınmacılar, sağlık hizmetine ulaşmakta güçlük çekmekte idiler. Ancak sığınmacı sayısının artışı ve kampların yetersiz kalması üzerine AFAD tarafından 18.01.2013 tarihinde "Suriyeli Misafirlerin Sağlık Hizmetleri Hakkında" 2013/1 numaralı genelge yayımlandı. Bu genelgeye göre kamp dışında yaşayan

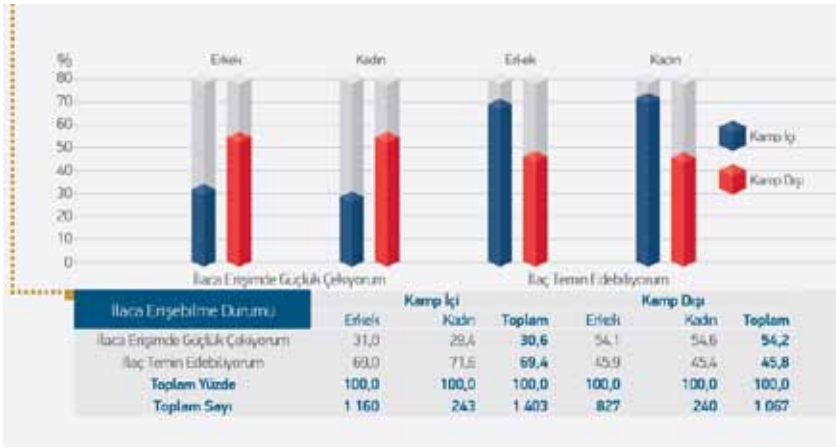
sığınmacılar, kayıt yaptırmaları şartıyla geçici yerleşim merkezlerinin yer aldığı 10 ildeki sağlık kurumlarına başvurmaları durumunda önleyici ve tedavi edici sağlık hizmetlerinin masrafları AFAD tarafından karşılanacaktı. Ancak kamp dışında yaşayan mülteciler, sadece bu 10 şehirde değil Türkiye'nin pek çok farklı şehrinde ikamet ettiği için söz konusu düzenleme yetersiz kalmıştır.

Bu satırların yazarlarının yöneticiliğini yaptığı hastanenin bulunduğu ilçe olan Başakşehir, İstanbul'da en fazla sığınmacının barınması nedeniyle bu sorunun en fazla hissedildiği yerlerin başında gelmekteydi. Başakşehir Devlet Hastanesi ilçenin tek hastanesi ve Suriyeli sığınmacıların sağlık sorunları olduğunda ilk sığınacakları sağlık kuruluşu olması dolayısıyla sıkça bu sorunla yüzleşmek zorunda kalmışlardır. O zamanki Başakşehir Kaymakamı (Şimdiki Tokat Valisi) Sayın Cevdet Can Beyefendinin destekleriyle Suriyeli hastalarımızın tedavisini hastanemiz imkânları nispetinde karşılacak da daha ileri tedavi gereken durumlarda sorun

yaşanmaktaydı. Bu sorunun çözümü için Sağlık Bakanlığı yetkilileri ile görüşmeler yapılarak AFAD genelgesinin İstanbul'u da kapsayacak şekilde genişletilmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu çabalarımız sonuç vermiş ve nihayet AFAD tarafından 09.09.2013 tarihi ve 2013/8 numaralı yeni bir genelge ile önceki uygulamanın kapsamı 81 ile genişletilmiştir. Bu genelgeye göre Suriyeli sığınmacılardan herhangi bir kampta kayıt altına alınmamış, konaklamasını kendi imkânları ile sağlayan ya da sınırdan acil durumda giriş yapan hastalar, herhangi bir ildeki sağlık kurumuna müracaatı veya nakli halinde, sağlık kurumunca kayıt işlemi yapılırken, eşzamanlı olarak o ilin valiliğince görevlendirilmiş il emniyet müdürlüğü personeli ve il emniyet müdürlüğüne belirlenmiş sabit bir telefon numarası üzerinden 7/24 esasına göre kayıt altına alınarak ücretsiz olarak sağlık hizmeti alabilmekte ve bu hizmetin ücreti kurumun bulunduğu ilin valiliğine fatura edilmektedir. Çeşitli sebeplerle kayıt yaptırmayanlara ise hiçbir hak sağlanamamaktadır. Amaç Suriyeli sığınmacıları eksiksiz kayıt altına almak olsa da bu

Kaynak: GGM, 2016.

durum herhangi bir gerekçe ile kayıt altına alınmayanların sağlık hizmetine erişememesine sebep olmakta ya da acil sağlık hizmeti görüntüsü altında karşılanmaya çalışılmaktadır.

İlaç Temini ve Yaşanan Sorunlar

AFAD, 2013 yılı Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılarla ilgili saha araştırması sonuçlarına göre kamplarda kalanlardan "ilaça erişebiliyorum" diyenlerin oranı kamp dışında kalanlara göre daha fazladır. Bu da bize kamplarda ilaç hizmetinin daha düzgün yürüdüğünü düşündürmektedir (Grafik 2). 22 Ekim 2014 tarihinde yayımlanan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne göre hasta katkı payı temel ve acil sağlık hizmetleri ile ilgili tedavi ve ilaçlar için alınmamaktadır. İkincil ve üçüncül sağlık bakımı Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında ve sevk bir devlet hastanesinden yapılırsa benzer şekilde yönetmelik altında sağlanmaktadır.

Acil dışı sağlık hizmeti alanlar için söz konusu genelgelerle "ilaç, protez diş, gözlük, işitme cihazı gibi malzemelerin Sağlık Uygulama Tebliği'nde (SUT) belirtilen usul ve esaslara göre temin edilmesi" hükmü getirilmişti. AFAD tarafından 12.10.2015 tarihinde 2015/8 numaralı üçüncü genelge yayımlandı. Genelge doğrultusunda hasta sığınmacıların ilaçlarını serbest eczanelerden alabilmeleri

için 15.10.2015 tarihi itibarıyla Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'nın MEDULA sistemleri kullanıma açıldı. Suriyeli sığınmacıların eczane giderlerinin ödeme işlemi şu basamaklardan oluşmaktadır:

- Eczaneler belgelerini Ankara İl SGK Müdürlüğüne (ya da SGK'nın belirlediği diğer illerdeki SGK Müdürlüklerine) göndermektedir.
- SGK tarafından gerekli inceleme yapıldıktan sonra ilgili İl AFAD Müdürlüğüne geri gönderilmektedir.
- İl AFAD Müdürlüğü tarafından gelen evrak üzerinde gereken işlemleri yapıldıktan sonra AFAD Başkanlığından ödenek istenmektedir.
- Ödenek geldikten sonra karar ve banka talimat yazısı ile yasal kesintiler yapılarak tahakkuk işlemleri sonrası ödeme işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Ancak eczaneler ve hastalar açısından uygulamada yaşanan bazı sıkıntılar Türk Eczacıları Birliği (TEB) tarafından şu şekilde tespit edildi:

- Kimlik bilgileri SGK Provizyon Sisteminde kayıtlı olmayan kişilere ilaç temin edilememesi;
- Bu kişilerin reçetelerinde çıkan fiyat farklarının kimden ve ne şekilde tahsil edileceği konusunda belirsizlik yaşanması;
- Ankara dışındaki eczacıların Ankara İl SGK Müdürlüğü'ne reçete teslimi, reçete

Eczane ödemelerinin gecikmesinin sebepleri de şu şekilde tespit edilmektedir: SGK'dan gelen evrakların dijital ortamda gelmemesi ve evrakların İl AFAD Müdürlükleri tarafından yeniden tasnifinin yapılması, fatura bedellerinin icmali oluşturularak gerekli bilgilerin sisteme girilmesi ile tüm eksiklerin tamamlanarak tespiti ve düzeltilmesinin uzun bir süreç içermesidir. İllerdeki AFAD Müdürlüklerinde yeterli personel olmaması bu süreçleri artırmaktadır.

kesintilerine itiraz edebilmeleri için belge teslimi ve kesintilere itiraz sürecinde sıkıntı yaşamaları;

- SGK tarafından 90 günde tamamlanan reçete kontrollerinin İl Valiliklerine gönderildikten sonra kaç gün içerisinde eczacı adına ödeme yapılacağı bilgisinin Genelge'de açıkça belirtilmemesi, bazı bölgelerdeki eczacılarımızın ödemelerinin gecikmesi."

Eczane ödemelerinin gecikmesinin sebepleri de şu şekilde tespit edilmektedir: SGK'dan gelen evrakların dijital ortamda gelmemesi ve evrakların İl AFAD Müdürlükleri tarafından yeniden tasnifinin yapılması, fatura bedellerinin icmali oluşturularak gerekli bilgilerin sisteme girilmesi ile tüm eksiklerin tamamlanarak tespiti ve düzeltilmesinin uzun bir süreç içermesidir. İllerdeki AFAD Müdürlüklerinde yeterli personel olmaması bu süreçleri artırmaktadır. (Gaziantep örneğinde Sayın Vali Ali Yerlikaya'nın özel ilgisiyle başka kurumlardan gönderilen elemanlarla son dönemde ödeme süreleri oldukça kısaltılabiliştir.) Bir başka gerekçe, ödenek beklenmesidir. İl Müdürlükleri evrakı tamamladıktan sonra AFAD'a ödenek talebiyle göndermekte, ödenek geldikten sonra ödeme işlemine geçilmektedir. Bu süreçlerde bazı kişisel kasti kötü davranışlar da geciktirme sebebi olabilmektedir. En önemli sorunlardan biri de eczanelerin SGK ile yaptıkları

türden bir sözleşmenin, AFAD ya da Sağlık Bakanlığı ile yapılmamış olmasıdır ki, eczanelerin belli bir protokole bağlı ve güvenli bir şekilde ilaç ihtiyaçlarını karşılayamamalarına yol açmaktadır.

Türkiye genelindeki tüm eczacıları kapsayan genel bir protokolün AFAD ile yapılmasının gerekliliği TEB tarafından birkaç kez AFAD'a iletilmesine rağmen herhangi bir sonuç alınamamıştı. Bunun üzerine TEB, sığınmacıların ilaç hizmetinin sürdürülebilir olabilmesi konusunda 54 Bölge Eczacı Odasının da imzaladığı "AFAD'a Sesleniyoruz!" başlıklı bir basın açıklamasıyla yaşadıkları sorunları basın mensuplarıyla paylaştı. Açıklamada 31 Mart'a kadar somut bir adım atılmadığı takdirde, bu tarihten sonra mültecilere ilaç temininde ortaya çıkacak sorunlarda bütün sorumluluğun AFAD'a ait olacağını belirtildi. Aynı döneme denk gelen SGK ile TEB arasında yürütülen ilaç alım protokolü görüşmelerinde gündem maddelerinden biri de Suriyeli sığınmacıların ilaçlarının ödemelerinin AFAD yerine SGK tarafından yapılması idi.

Uzun süren SGK-TEB protokol görüşmelerinde iş çıkmaza girince dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu'nun girişimiyle mutabakata varıldı. Bu protokole göre AFAD reçetelerinin SGK tarafından zamanında incelenmesi ve fatura bedellerin SGK aracılığı ile ödenmesi hususunda çalışma yapılması, bu doğrultuda Kuruma yeni eczacı istihdamının sağlanması konularında mutabakat sağlandı. Reçete incelemelerinin SGK tarafından zamanında incelenmesi ya da fatura bedellerinin ödenmesinin SGK aracılığıyla yapılması konusunda henüz adım atılmamış olması, ödemelerin

zamanında yapılmayacağı endişesiyle eczacıların Suriyeli sığınmacılara ilaç vermekte gönülsüz davranmalarına yol açmaktadır.

Aslında konunun uzamasının zikredilmeyen gerekçesinin 2005 yılındaki Yeşil Kartlıların ilaçlarını serbest eczanelerden almaları sağlandığında yaşanan olumsuz tecrübe olduğunu düşünmekteyiz. Yeşil Kartlıların ilaçlarının nasıl karşılanacağı konuşulurken katkı payı meselesi gündeme geldiğinde dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Fakir insanlardan katkı payı alınmaması" ısrarıyla katkı payı alınmadan ilaçların karşılanacağı hükmü getirilmişti. Ancak katkı payı alınmamasının istismar edilmesi ve bir yıllık bütçenin daha yılın ilk üç ayında tükenmesi üzerine katkı payı uygulamasına geçilmişti. Suriyeli sığınmacıların ilaçlarının temininde katkı payının olmamasının 2005 yılındaki Yeşil Kart örneğine benzer bir duruma dönüşmemesi için, %10 gibi düşük bir katkı payının alınması ve eczanelere yapılacak ödemelerin ödeneğe bağlı olmaksızın SGK tarafından ödenmesi halinde eczanelerden ilaç temini daha sorunsuz olarak sağlanabilecektir.

Kaynaklar

AFAD web sitesi (<http://www.afad.gov.tr>) (Erişim Tarihi: 01.07.2016)

Anadolu Ajansı, İHA, NTV Haber, 31 Mart 2016

BMMYK Türkiye, Ocak 2015

Cansu Akbaş Demirel: "İnsan Güvenliği Bağlamında Suriye'den Türkiye'ye 2010 Sonrası Göçler", Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Sempozyumu 2014 Bildiri Kitabı, 6-7 Kasım 2014 / Antalya

Ceyda Acar, Dr. Büşra Sandıklı, Dr. Meltem

Bu süreçlerde bazı kişisel kasti kötü davranışlar da geciktirme sebebi olabilmektedir. En önemli sorunlardan biri de eczanelerin SGK ile yaptıkları türden bir sözleşmenin, AFAD ya da Sağlık Bakanlığı ile yapılmamış olmasıdır ki, eczanelerin belli bir protokole bağlı ve güvenli bir şekilde ilaç ihtiyaçlarını karşılayamamalarına yol açmaktadır.

Mücaz, Dr. Zekiye Ülger, Yrd. Doç. Dr. Perihan Torun; İstanbul'da Yaşayan Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler İhtiyaç Analizi Raporu, Bezmiâlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İstanbul - Ocak 2015.

Demet Şenbaş; "Türkiye-Suriye İlişkileri: Türk Dış Politikasında Kırılma Noktası", Akdeniz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Sempozyumu 2014 Bildiri Kitabı, 6-7 Kasım 2014 / Antalya

Derya Kap; Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, Akademik Perspektif, Aralık 2014, 30-35.

Görkem Birinci, Hüsniye Akıllı, H. Serkan Akıllı, Abdullah Dirkoç; Nevşehir Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu Geçici Koruma Altındakiler, Sığınmacılar, Göçmenler ve Mülteciler Raporu, Ocak 2016.

İGAM Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor, 2013.

Mehmet Güçer, Sema Karaca, O. Bahadır Dinçer; Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi. Usak Raporları NO: 13-04, Mayıs 2013

Ömer Yavuz; "Türkiye'deki Suriyeli Mültecilere Yapılan Sağlık Yardımlarının Yasal ve Etik Temelleri", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2015, Cilt: 12, Sayı: 30, s. 265-280.

Savaş, Göç ve Sağlık, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ankara, Şubat 2016.

Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu, Türk Tabipleri Birliği Yayınları, Ocak 2014, Ankara

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151008_multeciler_saglik (Erişim Tarihi: 01.07.2016)

<http://www.teb.org.tr/news/7128/sgk-protokol%C3%9C-%C4%B0mzalandi> (Erişim Tarihi: 01.07.2016)

<http://www.hakimiyetgazetesi.com/haber/eczacilardan-afada-tesekkur-ziyareti-haberi-7042.html> (Erişim Tarihi: 01.07.2016)

<https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay1.aspx?icerikID=747&ID=16> (Erişim Tarihi: 01.07.2016)